

Kontrastive beskrivelser

Morsmålet sett i forhold til norsk

Tsjetsjensk

Det Tsjetsjenske språk tilhører den ibero – kaukasiske språkfamilien, nordøst kaukasiske språkgruppe. I Kaukasus finner man en rekke tyrkiske språk som nomader fra nordøst har brakt med seg; indoeuropeiske språk som armensk, russisk og persisk, og språk som klassifiseres som kaukasiske, for eksempel som tsjetsjensk.

Gjentatte bølger med nykommere har presset lokale folkegrupper stadig lenger opp i de bratte fjellene, hvor språk og kulturer er blitt isolert i små lommer. I dag kan man finne små landsbyer som ligger bare få kilometer fra hverandre, hvor det snakkes språk som er gjensidig uforståelige. Det kan virke som om det eneste som er felles for områdene i Kaukasus er heterogeniteten.

Språket har et offisielt navn "Tsjetsjensk språk" og "Nohtsijn mott".

Det "Tsjetsjensk språk" – bruker man når samtale går på russisk

Det "Nohtsijn mott" – bruker man når samtale går på tsjetsjensk.

Grunnen til det er at etniske tsjetsjenere kaller seg "Nohtsi" – (Noa etterkomne) og "Vainah" (vårt folk).

Folketallet som snakker tsjetsjensk språk er cirka 1 331 000.

Ordstilling

Tsjetsjensk er et syntetisk språk.

I det tsjetsjenske språk er det fri ordstilling.

Ordstillingen er avhengig av intonasjon og variasjon i trykk som er viktig for betydningen.

Verbalet er kjernen i setningen. Verbalet bestemmer subjekts kasus

Det er alltid et verbal og substantiv i setningen

- Asa kehat d̄sho (*jeg et brev leser*) - Jeg leser et brev.
Verbalet kommer sist.
- Så kehat d̄shush vo. (*jeg et brev leser*).

SOV: Bero shorta khodar d̄̄ nera. *Barn mye grøt spiste.*

SVO: Bero d̄̄ nera shorta khodar. *Barn spiste mye grøt.*

OVS: Shorta khodar d̄̄ nera bero. *mye grøt spiste barn.*

Artikkel:

Det finnes verken bestemt eller ubestemt artikkel i det tsjetsjensk språk.

Fonologi

15 vokaler

32 konsonanter

- 16 bokstaver som gir spesifisert tsjetsjenske lyd konsonanter ЪЪ, ЬЬ har ikke egne lyder.

Tsjetsjensk har lange og korte vokaler, men de er ikke betydningsskillende i muntlig tale.

Lange og korte vokaler påvirker ikke ordets betydning.

I det tsjetsjensk skrift understreker dobbel konsonant også kort vokal.

Tsjetsjensk har uttaleproblemer med lyder:

Har ikke **f**-lyden (bare i låneord) men regnes med i alfabetet.

kj – lyden, **y** – lyden, **o** - uttales søm **å**, **u** - uttales som **o**, **g** foran *i, y, ei* uttales som *g*.

Tsjetsjensk har ikke lydstridige ord med *j, hj, lj, g, dj, skj, skje, ski, sk, sy, gi, gy*. De uttales som skrives.

Tsjetsjensk har stumme konsonanter men ikke **h** foran *j* og *v* - *hjerte, hvor, hva*.

d etter *l, n, r* og etter vokal – *kald, blod, rød*.

Vokaler: a, æ, je, jø, i, å, ø, o, u, iy, e, jo, ju, ja, jæ er lange og korte (markeres vokal +j) rundete, urundete, vide, åpne, nasale

Konsonanter: b, v, g, gh, d, zj, z, ij, k, kh, ke, k'a, l, m, n, p, p'a, r, s, t, t'a, f, he, h'a, c, c'a, tsj, tsj'a, sj, sje, 'a.

Diftonger: av, ev, ov, eu, ou, ij, uj

Triftonger: iei, uoi, oåo, uøi

Bokstaver som gir spesifisert tsjetsjenske lyd:

Digrafer: аь(æ), г(г'a), кх (kh), кь(k'e), кл(k'a), оь(ø), пл(p'a), тл(t'a), уь(u), хь(kj), хл(h'a), цл(c'a), чл(tsj'a), юь(ju), яь(ja). Det finnes ikke **Fonetiske analog i norske**

språk som: г(г'a), кх (kh), кь(k'e), кл(k'a), пл(p'a), тл(t'a), хл(h'a), цл(c'a), чл(tsj'a).

Men fonetiske analog som аь(æ), оь(ø), уь(u), юь(ju), яь(ja) er vanlige i norsk språk.

Bokstaven **a** kan bety konjunksjon og **så a** og *jeg*, **hå a** og *deg*, **vai a** og *vi*

J + ord betyr og **såj** og *jeg*, **håj** og *deg*, **daj** og *far*, **nanij** og *mor*

Morfologi

Språket har homografer, ord som skrives likt, men har forskjellig betydning.

tse flammme -tse navn

mâz flue -mâz honning

mott tunge – mott sengesett

Homofoner, ord som skrives annerledes men uttales likt

stag mann- stak glass

moh -vind, rop, fet

Tsjetsjensk har mange typer morfemer. Rotmorfem, prefiks, suffiks, bøyingsmorfem, sammensatte ord

bashmashlelor stelle hage – bashmashlelarho gårdsmann

I sammensatte ord er siste ledet som er kjernen i ordet.

mehkakhel gamleråd

hinnana vann gudinne

ts'erakiema dampbåt

Tsjetsjensk er veldig rik på fraseologiske uttrykk, ordtak, språklige og litterære virkemidler.

bås bæhha mistet farge på ansiktet - føler skam

dasho karta hodet laget av gull

kug shera fin hånd veldig flink

Substantiv

For det tsjetsjenske språket er det karakteristisk å ha en spesifikk kategori i nominal klasse.

I en morfologisk sammensetning av substantiver, finnes det ikke et kjennetegn som viser deres tilhørighet til en eller annen grammatisk klasse.

En kategori av grammatiske klasse er realisert bare i en samordning av den som er definert med attributt/bestemmelse og subjekt eller direkte objekt med verbalet og et kjennetegn av en grammatisk klasse som tilhører dette substantivet blir forbundet i morfologisk struktur av forholdsvis liten del av verb, kvalitative adjektiver, tallord, pronomer og partisipp former.

Substantiver er delt i to grupper.

Det fornuftsvesen - tilhører mennesker og alt som er knyttet til dem (familie, yrke).

Det ikke fornuftsvesen - alt resten.

klasser: prefikser – vo, jo, bo, do – er kjønnsmerker, klassemerker - betyr verb **er stag vo** mann er

zuda jo kvinne er

beera do barn er

keema do fly er

bålkha bo jobb er

Klasser – kjønn

Er avhengig av kombinasjon med klasse-kjennetegn i entall og flertall, deles substantiver til grammatiske klasser. Det tsjetsjenske språket hankjønn, hunkjønn og andre tings kjønn (levende og ikke levende, abstrakte begreper). Andre tings kjønn/ klasser deles i fire grupper. Noen substantiver har også intetkjønn.

Bøying

I det tsjetsjenske litterære språket er det

åtte kasuser: en nominativ, en genitiv, en dativ, en ergativ, en instrumentalis, et materiell, en lokativ og en komparativ.

Kasuser har 8 avledete kasuser til.

Kasus	Spørsmål
Nominativ	mila? hun? hvem? hva?
Genitiv	henan? stenan? hvem sin, si, sitt?
Dativ	hanna? stenna? til hvem, hva?
Ergativ	han? sten? til hvem, hva?
Ablativ	hantsa? stentsa? med hvem, hva?
Lokativ	hanah? stengah? om hvem, hva?
Komparativ	hanal? stenal? enn som hvem, enn som hva?
Allativ	hanga? stenga? til hvem, hva?

Form Verb

Tidsform	Betingelse
Infinitiv	
Nåtid	handlingen foregår i nåtid
Preteritum I	handlingen foregikk i fortida handlingen foregikk mange ganger (ofte, hverdag, av og til)
Preteritum II	brukes ofte i fortellinger
Perfektum I	handlingen foregikk nettopp
Perfektum II	handlingen er avsluttet i nåtida
Perfektum III	handlingen er avsluttet i fortida
Pluskvamperfektum	handlingen hendte før noe annet i fortida

Adjektiv

I det tsjetsjenske litterære språket, deles adjektiver til kvalitative og relative. Det er også avhengige og uavhengige adjektiver.

Avhengige adjektiver, relative adjektiver er brukt som attributt/bestemmelse.

Uavhengige er brukt uten attributt / bestemmelse.

Hvilket som helst uavhengig adjektiv kan bli et substantiv ved å legge til et suffiks - **nig**.

Adverbial

Kvalitativ adverbial

Har det samme form som adjektiv I

dika k'ant_en god gutt - dika jazdo skriver godt

Komparasjonsgradene

adverbial	komparativ	superlativ
<i>haza jazdo skriver pen</i>	<u>hazo</u> jazdo skriver penere enn	vuno haza jazdo skriver meget pen
		'alamat haza jazdo skriver underlig pen

Etterposisjoner

Står etter substantiv foran verb i setninger

Preposisjoner kalles i **TSJ etterposisjoner**

ara *ut*, **are** *ute*

tsjo inn tsjåh inne - **k'anta ts'a tsjo hæzhira** *gutten så inn i huset*

tjsohola *gjennom*

t'e, t'æh på - **Tsitsig thouv t'e delira** *katten hoppet på taket*

t'ehola *over*

k'el, k'elah under – **Burka sjkaf buhah jo** *ballen ligger under boret*

k'elhola *under fra*

hælha *foran*

t'æhha *etter*

Partikkel ikke

tsha *ingen, tska aldri*
tsha, ma Ikke + verb

tsha ikke + toha å slå - **tsha toha ikke slår**

ma(imperativ) ikke toha å slå - **ma toha ikke slå**

Personlige pronomen

Person	Subjektsform
Entall	
1.	så jeg
2.	hå du
3.	i, iza han, hun, den, det
Flertall	
1.	vai, thå, vi
2.	sho dere
3.	ush de

Postadresse:
Kristiansand kommune
Mottaksskolen
Postboks 417 Lund
4604 Kristiansand

Besøksadresse:
Mottaksskolen
Kongsgård Alle 20
4631 Kristiansand

Telefon: 38107890

E-postadresse:
post.mottaksskolen@kristiansand.kommune.no

<http://www.kristiansand.kommune.no/>

Foretaksregisteret
NO963296746